

KS. PIOTR TOMASZ GOLISZEK

ANTROPOLOGIA PERSONALISTYCZNA W KATECHEZIE

Człowiek w zderzeniu z kulturą współczesną czasem staje się niezrozumiały sam dla siebie, czasem niezrozumiały dla innych. Przykrywa go również szata anonimowości i nieczytelności. Wobec takich uwarunkowań oczekuje na światło, które wyrwie go ze stężenia mroku i uczyni czytelnym, wrażliwym na drugiego człowieka, otwartym na wspólnotę, zdolnym do poświęcenia i ofiary, twórcą osobowego świata prawdy, piękna, sensu i dobra. Do takiego życia został stworzony. Takiego kierunku wychowania i edukacji oczekuje. Tym, co w sposób szczególnie zapala takie światła nadziei, jest bezwarunkowa akceptacja osoby ludzkiej z uznaniem i uszanowaniem jego godności i wolności. Pomysł taki przynosi obficie personalistyczna antropologia. Chce ona wzmocnić katechezę we współczesnych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych¹

Katecheza antropologiczno-personalistyczna, owszem, obejmuje egzystencję człowieka, jego historię życia, jego historię zbawienia, ale one stanowią płaszczyznę, na tle której katechizowany głębiej rozumie siebie, Boga osobowego, świat, w którym żyje, przez pryzmat osoby ludzkiej. Personalistyczna antropologia w katechezie nie stanowi nowego pomysłu katechezy antropologicznej, nie jest również jej alternatywą, lecz uzupełnia ją o myśl personalizmu w antropologii. Fenomen osoby jawi się tu jako klucz do tłumaczenia i rozumienia wszelkiej rzeczywistości, jaką przeżywa, w jakiej żyje człowiek oraz świat, w którym rozwija się, działa, tworzy, modli się, interpretuje. Jest to cały bagaż doświadczeń, jaki katechizowany przynosi ze sobą do sali, w której przebiega katecheza. Katecheza, która ma na celu „ukazanie Jezusa Chrystusa jako Przyjaciela, Przewodnika i Wzoru,

Ks. dr PIOTR TOMASZ GOLISZEK – adiunkt Katedry Katechetyki Integralnej Instytutu Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: al. Unii Lubelskiej 15, 20-950 Lublin; e-mail: goliszek@kul.lublin.pl; p.goliszek@kuria.lublin.pl

¹ Zob. M. M a j e w s k i. *Aktualne wyzwania katechetyczne*. Kraków 1997.

który budzi podziw, a jednocześnie może być naśladowany; naświetlenie Jego Orędzia, które przynosi odpowiedź na owe zasadnicze pytania; wyjaśnienie planu miłości Chrystusa – Zbawiciela, będącego znaczącym wyrazem jedynej prawdziwej miłości i mającego moc zjednoczenia ludzi” (CT 38). Katecheza, wnikając w optykę osoby ludzkiej, stanowić będzie podstawę do prawdziwego i trwałego wychowania w wierze.

1. PERSONALIZM ANTROPOLOGICZNY

W centrum zainteresowania personalizmu znajduje się zjawisko osoby ludzkiej. Personalizm patrzy na człowieka i rozumie go jako osobę całościowo, integralnie, syntetycznie i realistycznie oraz obejmuje swoją myślą cały jego świat, w którym istnieje, żyje, działa, tworzy, uczy się. W swoich dociekaniach pochyla się nad człowiekiem i opisuje całościowo jego bogactwo w świecie osobowym własnym (personologia indywidualna) oraz w relacji do innych światów osobowych, społeczności osób, relacji interpersonalnych (personologia społeczna)²

Antropologia personalistyczna w głównej mierze odpowiada na pytanie, „kto to jest osoba” albo „kim jest człowiek jako osoba” Opisuje osobę, mówi o osobie, wyjaśnia, że człowiek jest osobą, podkreśla doskonałą jedność duchowo-cieleśną, która ma charakter nierozzerwalny od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci. „Pyta o «ja» ludzkie, o duszę, świat wewnętrzny, o rozumność, wolność, cnoty, miłość, twórczość, relacje do innych i do Boga, o eschatologię, tematyzację życia, o wyraz artystyczny ludzkiej psyche”³ Personalizm w antropologii obejmuje terminem „osoba” całość bytową człowieka jako człowieka – jako osobę ludzką, oraz „dokonuje dalszego przesunięcia rozumienia «Osoby» jako bytu (substancji, subsystemy, relacji ontycznej) w kierunku podmiotowości «ja», jaźni, całości świata wewnątrz-ludzkiego oraz kierunku personalizacji życia indywidualnego i zbiorowego (humanizacja świata, prawa człowieka, godność osoby, absolutna wartość, liberalizm, droga w nieskończoność)”⁴

² Zob. Cz. Bartnik. *Personalizm uniwersalistyczny*. W: *Szkice do systemu personalizmu*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2006 s. 41-50.

³ M. Kowalczyk. *Osoba ludzka*. W: *Misterium człowieka*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2004 s. 104.

⁴ Cz. Bartnik. *Metodologia teologiczna*. Lublin 1998 s. 114.

Po ogólnym naszkicowaniu personalizmu antropologicznego, należy w tym miejscu podkreślić, że antropologia personalistyczna, określająca człowieka jako osobę, jest jedną z dwóch realności personalizmu. Tę drugą realność stanowi personalizm jako cały kierunek myślowy, system interpretujący byt jako taki oraz wszelką rzeczywistość widzianą w świetle osoby, która odgrywa naczelną i kluczową rolę uniwersalnej interpretacji oraz dla całego procesu poznawczego, a nawet i metodologicznego⁵ Szkoła personalistyczna na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Cz. Bartnika (B. Gacka, K. Guzowski, K. Góźdz, P. Liszka, B. Smolka, L. Madej, S. Kozakiewicz, M. Kowalczyk, K. Kaucha, K. Wojtkiewicz, M. Chovaniec, W. M. Fac, E. Wójcik) rozwija od 1956 r. system uniwersalny, obejmujący również ogólną teorię bytu, jak i poszczególne zasadnicze dziedziny rzeczywistości. Jest to „personalizm antropologiczny, traktujący o człowieku jako osobie, [...] oraz personalizm jako cały system, interpretujący byt jako taki oraz wszelką rzeczywistość, a wychodzący z punktu zjawiska osoby ludzkiej, ale nie ograniczający się jedynie do badania i interpretowania osoby”⁶

Punktem wyjścia dla antropologii personalistycznej jest fenomen osoby ludzkiej, sprzęgniętej z rzeczywistością będącą w relacji ku Osobom Trójosobowego Boga, ku innej osobie, ku osobom, ku społecznościom, ku światu. Osoba rozumiana jako byt niepowtarzalny, realny, rzeczywisty. Ktoś, kto scala poszczególne wymiary – zewnętrzny i wewnętrzny, empiryczny i ponadempiryczny, immanentny i transcendentny, przyrodniczy i historyczny, statyczny i dynamiczny, aprioryczny i aposterioryczny, indywidualny i społeczny⁷ Jednocześnie osoba ludzka jest niewyczerpaną tajemnicą dla siebie samej i innych osób. Antropologia personalistyczna odkrywa za pomocą myśli, rozumu, mocy poznawczych, nieograniczoną, nieogarniętą wielkość człowieka jako osoby. Wyjaśnia złożoność, integralność, wieloaspektowość rzeczywistości człowieka. Osoba dla personalizmu antropologicznego odgrywa naczelną rolę, z całą jej problematycznością, pytajnością, głębią, niepowtarzalnością.

⁵ Zob. Cz. Bartnik. *Personalizm*. Lublin 2000; tenże. *Hermeneutyka personalistyczna*. Lublin 1994; tenże. *Metodologia teologiczna*. Lublin 1998; tenże. *Chrześcijaństwo personalistyczne*. Lublin 2004; tenże. *Od humanizmu do personalizmu*. Lublin 2005 s. 23-37; tenże. *Szkice do systemu personalizmu*. Lublin 2006; B. Gacka. *Prezentacja personalizmu*. „Personalizm” 1: 2001 s. 35-42.

⁶ Cz. Bartnik. *Słowo i czyn*. Lublin 2006 s. 176.

⁷ Por. Bartnik. *Metodologia teologiczna* s. 116.

Embrionu nazwy „osoba” należy doszukiwać się w słowach greckich: *prosopon*, *hypostasis*, *ousia*, *ousiosis*, łacińskim *persona*, pochodzącym od etruskiego *phersu*, czy hebrajskim *faneh*, *panim*. Polski termin „osoba” wywodzi się prawdopodobnie z indoeuropejskiego zaimka *se*, znaczącego tyle, co ‘siebie, sobie, się’, i oznacza odniesienie człowieka do samego siebie, do własnego „ja”⁸

Twórca personalizmu całościowego, czyli realistycznego i prawdziwie uniwersalistycznego – Cz. S. Bartnik, definiuje osobę, syntetyzując: „Osoba jest to «ja» subsystujące realnie na łonie rzeczywistości (*Ego subsistens realiter in natura rerum*). Inaczej mówiąc, jest to subsystencja bytująca na sposób kogoś (*ut ego, ut aliquis*) lub ktoś subsystujący w łonie rzeczywistości (*aliquis subsistens in natura rerum*). Mamy tu zatem subsystencję, własne istnienie i relację do „reszty” rzeczywistości, czyli samoistność, świat jaźni podmiotowej i centralną pozycję w stosunku wszelkiego bytu. Ma tu miejsce jedyne w swoim rodzaju „ujaznienie” subsystencji, czyli zespolenie subsystującego bytu z «ja», a w rezultacie podmiotu z przedmiotem, ciała z duszą, własnego istnienia z niepowtarzalną i absolutną interioryzacją. Jednocześnie subsystencja na sposób kogoś jest otwarta na relacje z innymi i ze światem rzeczy”⁹

Osoba dla personalizmu znajduje się w centrum rzeczywistości doczesnej. Jest z istoty najwyższą doskonałością bytu. W swej głębi jednak zawsze otwarta wewnątrznie na Boga¹⁰ Nie można jej ograniczyć tylko do elementu ciała czy duszy, jest bowiem misteryjną nadsyntezą w subsystującej jaźni¹¹ „Osoba zatem to nie tylko ciało i dusza jakby nieruchome, lecz przede wszystkim dynamiczna rola danej jednostki w ludzkości i w świecie. I rola ta jest każda inna, niepowtarzalna, nieodwracalna, niezastępowalna, no i nie-

⁸ Por. Cz. Bartnik. *Personalizm uniwersalistyczny*. „Personalizm” 2:2002 s. 54; tenże. *Pojęcie osoby*. W: *Bóg i ateizm*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2002 s. 106-109; zob. K. Wojtyła. *Osoba i czyn*. Lublin 2000; M. Kowalczyk. *Personalizm*. W: *Historia i Logos*. Red. K. Macheta, K. Gózdź, M. Kowalczyk. Lublin: RW KUL 1991 s. 168-174; M. K. Gózdź. *W poszukiwaniu definicji osoby*. „Roczniki Teologiczne” 43:1996 z. 2 s. 211-222; Cz. Bartnik. *Kultura i świat osoby*. Lublin 1999; tenże. *Osoba i historia*. Lublin 2001.

⁹ Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 43-44.

¹⁰ Zob. W. Granat. *Osoba ludzka. Próba definicji*. Lublin 2006; tenże. *Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*. Lublin 2007; S. Kowalczyk. *Zarys filozofii człowieka*. Sandomierz 2002; tenże. *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*. Lublin 2006.

¹¹ Por. Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 45.

zniszczalna”¹² Nie pozostaje jednak tylko subsystemą indywidualną. Lecz wyjaśnia się, realizuje, spełnia w relacji do innej osoby i innych osób. „Osoba jest więc zarazem subsystemą i relacją”¹³

Relacyjność osoby zauważa się najpełniej w zdolności do komunii między ludźmi. Osoba rozwija się, doskonali, żyje, tematyzuje się w relacjach społecznych. Rozumieć ją należy jako osobę indywidualną, ale zawsze w odniesieniu, relacji do społeczności. W ten sposób odkrywa siebie i poznaje innych. To odniesienie osoby ludzkiej odbywa się w dwóch obszarach: w relacji do podmiotu drugiej osoby indywidualnej, jak też w relacji do społeczności. Ta dialektyka osoby do osoby oraz do osób prowadzi personalizm do ujęcia i rozumienia społeczności jako „osoby społecznej”, „osoby zbiorowej”, „osoby kolektywnej”¹⁴

„Osoba społeczna-zbiorowa” ma swój byt, istotę, istnienie wspólne, w jakimś sensie posiada ciało społeczne i duszę społeczną, wyraża się we wspólnej świadomości, woli, historii, kulturze, tradycji, religii, dążeniach, przeżyciach¹⁵, nadziejach a nawet marzeniach (np. wolnościowych, ojczyźnianych). Tak jak osoba jest w relacji do osoby oraz osób, podobnie „osoba społeczna” jest w relacji do osoby i osób. Zarówno do osoby indywidualnej (zdrowej, chorej, niepełnosprawnej, religijnej, niereligijnej itp.), jak i do osób społecznych (rodzina, naród, państwo, Kościół, narodowości, państwa). „Osoba społeczna” w tak rozumianej relacyjności rozwija się, uszlachetnia, realizuje się i w jakimś sensie staje się również preludium społeczności eschatycznej¹⁶

2. CHRZEŚCIJAŃSKA TEOLOGIA OSOBY LUDZKIEJ

Do głębinowego i mistycznego rozumienia osoby przyczyniło się w sposób zdecydowany chrześcijaństwo. Pojęcie „osoba” jest z gruntu pojęciem chrześcijańskim i teologicznym. Ma swoje korzenie w Objawieniu, które przedstawia historię zbawiania, konkretnego i historycznego człowieka, któ-

¹² Tamże s. 35.

¹³ Tamże s. 44.

¹⁴ Zob. Bartnik. *Osoba społeczna*. W: *Teologia społeczno-polityczna*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 1998 s. 139-146; por. t e n ż e. *Szkice do systemu personalizmu* s. 44; 59-60.

¹⁵ Por. tamże s. 60.

¹⁶ Zob. K. G ó ł d ź. *Społeczność w personalizmie*. W: *Dotknąć Boga Żywego. Różne szkice teologiczne*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2004 s. 99-102.

ra dzieje się między Osobą Boga a osobą człowieka (indywidualnego i społecznego). Chrześcijaństwo rozumie człowieka jako osobę stworzoną na obraz i podobieństwo Boga (por. Rdz 1, 26-27), jest również obrazem Syna Bożego Jezusa Chrystusa (Rz 8, 29). Teologia personalistyczna, mówiąc o człowieku, nie zamyka jego misterium osoby w jakiś klamrach, a raczej rozumie osobę „otwarcie”, jako byt parapiętny, całość prapiętną nie dającą się opisać, wyczerpać, jest niewyjaśnialną, niewystawioną tajemnicą¹⁷ W takim kontekście, o ile człowiek jest istotą stworzoną, posiadającą swój indywidualny początek, można się doszukać również jakiegoś prapoczątku w wydarzeniu, jakim jest otwartość Boga-Stwórcy na człowieka. Miłość-Osoba, Miłość Boga, która chciała, aby człowiek zaistniał w świecie, w czasie jako osoba, czyli na „swój obraz, na obraz Boży go stworzył” (Rdz 1, 27). „Podobieństwo to ujawnia, że człowiek, będący na ziemi jedynym stworzeniem, którego Bóg chciał ze względu na nie samo” (KDK 24)¹⁸ W świetle Objawienia termin „osoba” ogarnia globalnie całość bytów człowieka i należy do początku stworzenia w ontologicznej relacji do Boga, do innej osoby, do społeczności i całego świata. „Pierwsi ludzie wiary, autorzy Nowego Testamentu, potem Ojcowie Kościoła, pierwsze sobory, zastanawiając się nad Tajemnicą Wcielonego Słowa, Trójcy Przenajświętszej, wypracowali bogactwo znaczenia, treść tego terminu, widząc człowieka w relacji do Osoby Chrystusa”¹⁹

Teologia personalistyczna rozumie człowieka ontologicznie, w tym sensie myśli o człowieku integralnie i obejmuje jego duszę, ciało, wiarę, religijność, duchowość, osobowość, cały jego świat osoby oraz świat jego egzystencji. Obszary, w których człowiek działa i rozwija się, są naznaczone obecnością i działaniem Boga. Osoba Boga jest obecna tam, gdzie realizuje się osoba ludzka. Dochodzi do obustronnego dialogu międzyosobowego, tworząc przestrzeń, w której osoba ludzka „dzieje się” i „staje się” w pełni osobą. „Najbardziej osobą jest ten człowiek, który najdoskonalej realizuje plany i zamysły Bożej Opatrzności, stwórczej i zbawczej”²⁰ Jest to ontyczna

¹⁷ Por. Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 23.

¹⁸ „Obraz Boży jest obecny w każdym człowieku. Jaśnieje we wspólnocie osób na podobieństwo zjednoczenia Osób Boskich między sobą. Osoba ludzka, obdarzona «duchową i nieśmiertelną» duszą, jest «jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego». Od chwili poczęcia jest ona przeznaczona do szczęścia wiecznego” (KKK 1702 –1703).

¹⁹ A. Nowak. *Osobowość sakramentalna*. Lublin 1992 s. 37; zob. J. Pałucki. *Pojęcie Osoby w Kościele pierwszych wieków*. „Personalizm” 6: 2004 s. 77-91.

²⁰ Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 35.

relacja osoby do Boga. Ta ontyczność jest dynamiczna. Osoba bowiem nie wyraża się tylko w stanie „jest”, ale osoba „dzieje się”, „staje się”. Jest to dynamiczny proces od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci. Ten dynamizm osobotwórczy, „wyrażania się” osoby uszlachetnia religia. Dzięki religijności człowiek bardziej „staje się” osobą – czyli staje się podobnym do swego Stwórcy. Bez tego odniesienia na płaszczyźnie religijnej osoba ludzka podlega jakiejś redukcji, niepełności. Stworzenie bez odniesienia do swego Stwórcy zanika. „Stworzenie bowiem bez Stwórcy ginie” (KDK 36). Człowiek bez Boga jakby paraliżuje swój świat osoby. Proces i dynamizm „dziania się”, „stawania się” osoby na płaszczyźnie religijnej nie dotyczy strony materialnej czy fizycznej, lecz dotyczy „jakości człowieka”. Człowiek jako osoba spełnia się w obszarze głębi swej istoty. „Osoba to jakby trzeci, inny rodzaj bytu, nie tylko ciało plus dusza, czy materia i duch. Stąd personalizm ma wielkie znaczenie dla teologii, która nie może być tylko na płaszczyźnie faktów materialnych i empirii, ani tylko na płaszczyźnie duszy, zdarzeń niewidzialnych i świata myślowego. Teologia personalistyczna jest nadsyntezą rzeczywistości i transcendencją bytu ludzkiego właśnie ku płaszczyźnie zespalającej świat materialny i duchowy, świat stworzony i świat łaski”²¹

Osoba ludzka przede wszystkim wyjaśnia się w Osobie Jezusa Chrystusa (Ef 1, 10). Chrystus jest w pełni doskonałą Osobą. Dlatego tylko On jest w mocy odbudować pełnię osoby ludzkiej zniszczonej przez grzech. Chrystus Zbawiciel, Odkupiciel, przywraca człowiekowi utracony obraz podobieństwa Stwórcy. Chrystus swoją mocą i łaską czyni człowieka na nowo osobą. Jezus Chrystus, doskonały Bóg i doskonały Człowiek (*Perfectus Deus et perfectus Homo*), mocą Paschalnego Misterium czyni nowego człowieka (*homo novus*)²² Jezus Chrystus – *Redemptor hominis, Redemptor mundi* – jest drogą do Ojca, drogą do człowieka oraz drogą dla człowieka. Tylko człowiek w Nim zakotwiczony może stać się nowym człowiekiem, stać się w pełni osobą. Oznacza to, że człowiek w Osobie Chrystusa staje się nowym stworzeniem (por. 2 Kor 5, 17). Człowiek bytuje w osobie Chrystusa i mocą Osoby Ducha Świętego staje się nową osobą (*persona nova*). W ten sposób osoba ludzka przez Osobę Chrystusa ma możliwość stać się w swoim podmiotowym bytowaniu nowym człowiekiem. Tylko Chrystus czyni nowość osoby indywidualnej (Ga 3, 28; Ef 2, 15), a cała ludzkość w Chrystusie jest powołana do bycia „nową ludzkością”

²¹ K o w a l c z y k. *Osoba ludzka* s. 107.

²² Por. A. N o w a k. *Nowy człowiek*. Lublin 2004 s. 19-36.

Możliwość bycia odblaskiem Chrystusa, ikoną Boga, daje człowiekowi Osoba Ducha Świętego. Duch Święty, swoją mocą i łaską, odnawia człowieka, wlewa w niego powiew nowości, w jakimś mistycznym i duchowym sensie „stwarza” go na nowo na podobieństwo Syna Bożego. „I to Chrystusowe zawiązywanie nowej Komunii z Trójcą Świętą jest po prostu odkupywaniem człowieka i zbawianiem. Rola Chrystusa odnosi się do ciała i duszy człowieka, ale w sensie najbardziej właściwym odnosi się do osoby ludzkiej i sama ma charakter ostatecznie personalistyczny, prozopoiczny”²³ Osoba ludzka, mocą i zdolnością Chrystusa, wyraża się w działaniu i twórczości odnawiającej i przemieniającej. W ten sposób przyczynia się do nowości siebie, innych osób, całych społeczeństw i świata. Tak człowiek staje się bardziej osobą i twórcą świata nowego (*homo creator*)²⁴

Myśl personalistyczna utwierdza w przekonaniu, że osoba ludzka nie może być w pełni zrozumiała bez Boga, którego objawił człowiekowi Jezus Chrystus. „Chrystus, nowy Adam, właśnie w objawieniu tajemnicy Ojca i Jego miłości objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i odsłania przed nim jego najwyższe powołanie” (KDK 22). Osoba ludzka pozwala się odczytać sensownie tylko w świetle Boga osobowego. Zdumiewająco wyraził to papież Jan Paweł II: „Człowieka bowiem nie można do końca zrozumieć bez Chrystusa. A raczej: człowiek nie może siebie sam do końca zrozumieć bez Chrystusa. Nie może zrozumieć ani kim jest, ani jaka jest jego właściwa godność, ani jakie jest jego powołanie i ostateczne przeznaczenie. Nie może tego wszystkiego zrozumieć bez Chrystusa”²⁵

Rozumienie osoby jako „kogoś subsystującego” pogłębia Jezus Chrystus – Odkupiciel, który „objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi. To jest ów ludzki wymiar Tajemnicy Odkupienia. Człowiek odnajduje w nim swoją właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa. Człowiek zostaje w Tajemnicy Odkupienia na nowo potwierdzony, niejako wypowiedziany na nowo. Stworzony na nowo!” (RH 10).

Świat osobowy – człowiek – jego życie, historia życia, dzieje, bez Boga osobowego byłby niewytłumaczalne, a istota ludzka byłaby niezrozumiała, nieczytelna, zakodowana. Stąd godność osoby ludzkiej znajduje pełne potwierdzenie, wytłumaczenie, zrozumienie, wyjaśnienie, w samym fakcie

²³ Kowalczyk. *Osoba ludzka* s.108.

²⁴ Por. Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 32.

²⁵ Jan Paweł II. *Homilia w czasie Mszy św. odprawianej na Placu Zwycięstwa 2 VI 1979*, Warszawa. W: *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pała II*. T. 2. Kraków 1999 s. 20.

Objawienia. Kościół zaś w swym nauczaniu uważa „wołanie o godność osoby ludzkiej za najważniejszy głos epoki”²⁶

3. STRUKTURY ANTROPOLOGICZNE KATECHEZY

Kościół poprzez katechezę ma za cel doprowadzić osobę ludzką do trwałej zażyłości z Jezusem Chrystusem na gruncie wiary i doświadczenia, tak by człowiek mógł przetwarzać siebie na wzór Chrystusa oraz zająć dojrzałą osobistą postawę wierzącego chrześcijanina wobec współczesnego sobie świata. Katecheza w swoim posłannictwie, zwracając się do odbiorców głoszonych treści, ujmuje człowieka jako osobę integralnie i całościowo. W świetle Osoby Chrystusa procesy katechetyczne ukazują prawdę o człowieku, prawdę ludzkiego życia, prawdę o godności osoby ludzkiej. Służy człowiekowi rozważając tajemnicę osoby ludzkiej, jej głębokie i naturalne aspiracje, a przede wszystkim uświadamia, kim człowiek jest, jaki człowiek jest oraz kim być powinien i jakim być powinien²⁷

Współczesnemu światu, który próbuje akcentować takie nurty, jak indywidualizm, liberalizm, błędnie rozumiany empiryzm, psychologizm, anonimowość, komputeryzm, neohumanizm, potrzebna jest rzetelna i pełna prawda o człowieku. Antropologia personalistyczna przedstawia człowieka jako misteryjną istotę złożoną z ciała i duszy. Misterium osoby splata w sobie świat cielesny i duchowy, gdzie prymat pozostawiony jest nadal duszy jako wnętrzu bytu i transcendencji. Integralność osoby zasadza się w akcie stworczym, dopełnia się zaś w odkupieniu i zbawieniu.

Człowiek jako istota dynamiczna i kreatywna znajduje się w nieustannym ruchu ontologicznym, jest: „wiecznym ruchem ku sobie jako osobie” Ruch ten trwa „dzieje się” od stanu embrionalnego do eschatologicznego oraz od stanu doczesnego do finalnego wiecznego. Eschaton człowieczy rozumiany jako skierowanie ku przyszłości całego naszego istnienia²⁸, dopełni ome-galnie fenomen osoby ludzkiej, albowiem na sposób pleromiczny zjednoczy

²⁶ K. Wojtyła. *Człowiek jest osobą*. „Personalizm” 1:2001 s. 63.

²⁷ Zob. K. Bochenek. *Wartości personalistyczne postulatem współczesnego wychowania*. W: *Dzisiejszy katecheta*. Red. J. Stala. Kraków 2002 s. 75-88.

²⁸ G. O'Collins, E. G. Farrugia. *Eschatologia*. W: *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*. Red. G. O'Collins, E. G. Farrugia. Kraków 2002 s. 85.

się z Osobą Boga na wzór Osób Trójcy Świętej²⁹ W ten sposób zaistnieje „nowa osoba wieczna” (*nova persona aeterna*)³⁰

Personalizm podpowiada, że należy o człowieku jako osobie indywidualnej mówić w kontekście jego naturalnych predyspozycji życia i wyrażania się w społeczności, społecznościach, wspólnocie, wspólnotach, tworzenia i spełniania się w *communio personarum* (K. Wojtyła). Jednocześnie społeczność posiada również swoją sferę osobową, o której personalizm mówi jako o „osobie zbiorowej”, „osobie społecznej”, „osobie kolektywnej” (Cz. Bartnik). Osoba indywidualna kształtuje się, realizuje się, „potwierdza się” (E. Mounier)³¹ we wspólnocie i przez wspólnotę, przez zaangażowanie tworzy wspólnotę, wzbogaca ją swoim „indywidualnym światem osoby”, personalizuje ją, modeluje ją, lecz ten „artyzm” twórczy i działaniowy działa również w zwrotnym kierunku. Wspólnota tworzy osobę indywidualną, kształtuje ją, wychowuje, edukuje, uszlachetnia bogactwem wspólnotowym.

Człowiek w personalizmie antropologicznym jako istota wyraża się nie tylko w tym, co materialne i duchowe, ale finalizuje się w wyższym wymiarze osobowym. Ma zarówno zdolności samotranscendencji oraz transcendencji świata doczesnego, który go otacza, i jednocześnie posiada możliwości immanentne przetwarzania świata i siebie samego.

Osoba ludzka realizuje się na dwóch płaszczyznach jednocześnie: płaszczyźnie historii życia doczesnego, a także na płaszczyźnie historii zbawienia. Personalizacja katechezy³² antropologicznej będzie pamiętała o tych płaszczyznach realizacji człowieka, szczególnie młodego, poszukującego nieustannie dróg i obszarów, w których może się wyrazić, spełnić, twórczo potwierdzić. Katecheza, uwzględniając płaszczyznę egzystencjalną katechizowanego³³, jego naturalne aspiracje i dążenia, pomoże nawiązać głęboko osobistą więź ze Stwórcą i Odkupicielem w mocy Ducha Świętego i wskaże, jak uczynić tę więź fundamentem całego życia. Otworzy w ten sposób klimat możliwości samorealizacji, a w konsekwencji rekapitulacji się w wyższym

²⁹ Cz. Bartnik. *Wieczna komunia życia, wizji i miłości z Trójcą Świętą; Trójca Święta jako eschatologia; Eschatologia w Trójcy i Jezusie z Nazaretu*. W: *Myśl eschatologiczna*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2002 s. 32-36; 133-138.

³⁰ Por. K. Gózdź. *Stwórca i stworzenie*. W: *Być chrześcijaninem*. Red. M. Rusecki. Lublin 2006 s. 161.

³¹ Zob. E. Mounier. *Personalizm*. „Personalizm” 9: 2005 s. 95-102.

³² Zob. F. Blachnicki. *Personalistyczna koncepcja katechezy*. W: *Kerygmatyczna odnowa katechezy. Pisma katechetyczne*. T. 1. Red. F. Blachnicki. Warszawa 2005 s. 155-177.

³³ Por. M. Majewski. *Wymiar egzystencjalny*. W: *Podstawowe wymiary katechezy*. Red. M. Majewski. Lublin 1991 s. 187-194.

wymiarze osobowym. Osoby współtworzące proces nauczania wnoszą w przestrzeń katechezy całą swoją istotę: dynamiczność, intensywność, zmienność, emocjonalność, a przede wszystkim pragnienie spełnienia się, nie tylko w doczesności, lecz szukają odniesień głębszych, wiecznych. Poszukiwania te sprawiają, że człowiek jest otwarty na rzeczywistość zbawienia, pragnie pełni człowieczeństwa, doskonałości, szczęścia, istnienia wiecznego w komunii ze Wspólnotą Osób Boskich. Ostatecznie, człowiek jest „bytem ku zbawieniu” (*homo salvandus*), jest historią zbawienia (*Mensch als Heilsgeschichte*)³⁴

Katecheza widzi człowieka pozostawionego wobec moralnej ambiwalencji dobra i zła. W „stawaniu się”, „dzianiu się”, osobą, największą przeszkodą jest grzech. Każdy grzech degraduje osobę do antyosoby w sensie duchowym, nadprzyrodzonym, finalnym, eschatycznym. Człowiek potrzebuje zatem wychowania, wsparcia w wyborze, kierownictwa w tworzeniu dobra oraz rozwijaniu doskonałości moralnej. Wrażliwość personalistycznej antropologii w katechezie jest skierowana do każdego człowieka, w każdej kondycji egzystencjalnej i duchowej, wskutek czego całym integralnym procesem wychowawczo-katechetycznym chce kierować człowieka ku dojrzałości w wierze, ku dojrzałości bycia osobą. Wspomaga tym samym proces „stawania się” realnym urzeczywistnieniem piękna osoby.

Otwartość katechezy, jak również jej horyzontalność, perspektywiczność, całościowość, wielostronność, a wreszcie skuteczność i trwałość, zapodmiotowana jest w absolutnej wartości osoby ludzkiej. Cała bowiem złożoność człowieka w swej osobie, egzystencji, działaniu, dynamice, twórczości, religijności, jest głęboko podległa różnorodnym czynnikom wewnętrznym i zewnętrznym, kształtującym, wychowawczym, edukacyjnym i modelowym³⁵ Przede wszystkim katecheza rozumiana szeroko, wielopłaszczyznowo, w różnych formach, obszarach (szkolna, akademicka, parafialna, rodzinna, specjalna), będzie widziała osobę ludzką niezmiennie, tzn. że jest wrażliwa i otwarta głównie na słowo, idee, wartości, kulturę, działania, na obecność drugiego człowieka, na pytania ludzkie i społeczne. Antropologia personalistyczna w katechezie zakłada, że człowiek jest otwarty na Boga, łaskę, objawienie, Kościół, życie wieczne, życie nadprzyrodzone. Posiada odwieczną otwartość i pragnie Boga osobowego. W tej dynamice otwartości czło-

³⁴ Por. K. G ó ł d ź. *Teologia człowieka*. Lublin 2006 s. 472-482.

³⁵ Cz. B a r t n i k. *Spełnienie osoby przez działanie*. W: *Słowo i czyn*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2004 s. 124-129.

wieka mieści się również świadomość Boga otwartego na człowieka. Klimat, jaki jest w stanie wytworzyć personalizacja katechezy antropologicznej, otwiera dialogiczną przestrzeń wzajemnej otwartości Boga i człowieka oraz człowieka i Boga³⁶. Katecheza zatem, przyjmując model komunikacyjny³⁷, może uświadamiać i zdynamizować naturalne aspiracje, możliwości oraz potencjał osobowy człowieka w poznaniu Boga i siebie. Człowiek, poznając Boga, pełniej poznaje siebie. Pełniej „stanie się” odbiciem piękna oblicza Boga, niezwykłą ikoną Boga Stwórcy. Prawda poznania przemieni się w trwałą i owocną zażyłość z Jezusem Chrystusem, który jest najdoskonalszym i pełnym Obliczem Ojca. „Spotykając Jezusa Chrystusa i wierząc w Niego, człowiek widzi zaspokojone swoje najgłębsze aspiracje; znajduje to, czego zawsze szukał, i znajduje to w sposób przekraczający jego oczekiwania” (DOK 55).

4. ANTROPOLOGICZNE IMPLIKACJE KATECHEZY

Już w antropologii Starego Testamentu zauważamy personalistyczną myśl otwartości Boga na człowieka, głównie w pojmowaniu człowieka jako obrazu Boga (Rdz 1, 27) jako ikony Bożej. Odnośnik antropologiczny centralizuje się w tym, że Bóg działa zbawczo ostatecznie przez Syna, Zbawiciela, niejako przez człowieka *par excellence*. Wcielenie otwiera drogę doskonałą, strukturę antropologiczną, rozumienia człowieka. Słowo Boże – Jezus Chrystus – Pełna Osoba – będąc „obrazem Boga niewidzialnego” (Kol 1, 15), „jest także człowiekiem doskonałym. Na tej podstawie rozumie się, że tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego” (DOK 116). Człowieczeństwo stało się nowym stworzeniem w Chrystusie Jezusie. Nastąpiła nowa osobowa komunია z Bogiem. Człowiek powrócił do Życia. Odkrywa swoje najwyższe powołanie. O ile na płaszczyźnie stwórczej człowiek jest obrazem Boga Stwórcy, to na płaszczyźnie zbawczej staje się obrazem Jezusa Chrystusa. Jest więc odbłaskiem Jezusa Chrystusa, Zbawiciela i Odkupiciela (wymiar indywidualny). Analogicznie jest również odbłaskiem Mistycznego Ciała Chrystusa (wymiar społeczny). Te dwa wymiary spletają się w człowieku, łącząc się ponadto z zewnętrznym

³⁶ Zob. P. Goliszek. *Dialog jako personalistyczne medium wychowania*. W: *Człowiek – kultura – rodzina a Internet*. Red. R. Podpora. Lublin 2007 s. 111-127.

³⁷ Por. R. Czekalski. *Katecheza komunikacją wiary*. Płock 2006.

(ciało) i wewnętrznym (duch) podobieństwem do Chrystusa. Integralność taka czyni „człowieka wewnętrznego” (*homo internus*).

Katecheza antropologiczna może realizować w tym duchu model personalizmu w antropologii zarówno w wymiarze indywidualnym „człowiek wewnętrzny” (*homo internus*), jak i zbiorowym – wspólnota eklezjalna (*communio personarum*). Doskonałym modelem jest Jezus Chrystus jako Osoba indywidualna i zarazem Osoba społeczna (Kościół). Nauczanie katechetyczne, wykorzystując model antropologii personalistycznej, może skutecznie rozwijać, realizować i utrwalać pełną doskonałość człowieka, zarówno osobową jak i duchową, w wymiarze osobistym i wspólnotowym³⁸

Katechizowany w swej konkretnej historii życia, na katechezie uwzględniającej model personalizmu w antropologii, może pełniej doświadczyć swego spełnienia, które zakorzenione jest w Jezusie Chrystusie. Wyjaśniając głębię jego człowieczeństwa, świat osoby, zachęca się i uzdalnia katechizowanego do rozwijania komunii z Jezusem Chrystusem, „aby lepiej poznał tego Jezusa, któremu się powierzył, poznał mianowicie Jego «tajemnicę», Królestwo Boże, które On zapowiada, wymagania i obietnice zawarte w Jego ewangelicznym orędziu, drogi, jakie wyznaczył dla wszystkich tych, którzy zechcą pójść za Nim” (DOK 80; CT 20). Jezus jest Życiem, a więc Istnieniem Osobowym. Życie człowieka oznacza zatem osobowe związanie ze źródłem Życia. „Komunia z Jezusem Chrystusem, na mocy swej dynamiki, kieruje ucznia do zjednoczenia się z tym wszystkim, z czym głęboko był zjednoczony sam Jezus Chrystus: z Bogiem, Jego Ojcem, który posłał Go na świat, i z Duchem Świętym, który kierował Nim w Jego posłaniu; z Kościołem, Jego Ciałem, za które się wydał, i z ludźmi, Jego braćmi, których los zechciał podzielić” (DOK 81).

Katecheza otwarta na osobę ludzką faktem tym potęguje swój dynamizm otwartości się na Osobę Boga i Jego działanie. Jeśli zaś katecheza jest u podstaw powołana, by obwieszczać Objawienie, z natury swojej jest otwarta na Osobę Boga. Ta otwartość niejako zwielokrotnia otwartość na człowieka – całą osobę ludzką. Swoją otwartością daje człowiekowi możliwość, klimat, przestrzeń, osobowego spełnienia w Bogu³⁹ Tak więc relacja osobowa do Boga, a także osobowe spełnienie, ma miejsce w katechezie wspartej personalizmem antropologicznym. W ten sposób zaakcentowana jest religijna

³⁸ Zob. K. Wojtyła. *Osoba: podmiot i wspólnota*. „Personalizm” 5: 2003 s. 17-52.

³⁹ Zob. T. Panuś. *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechezie*. Kraków 2001.

i chrześcijańska tematyżacja życia ludzkiego oraz absolutna wartość osoby ludzkiej. Tym samym katecheza ukazuje prawdę o Bogu i człowieku. Wyjaśnia prawdę człowieka jako jednostkę (osoba indywidualna) i jako społeczność (osoba zbiorowa) i przedstawia katechizowanym jako partnera Boga oraz istotę, która może zostać „uchryśtusowiona” i przebóstwiona na wieczność. Podstawą owego partnerstwa i relacji osobowej jest personalność człowieka i relacja dziecięstwa Bożego w samej głębi człowieczeństwa w obszarze rozumu, woli, wolności, miłości, posłuszeństwa, twórczości prawdy, dobra i piękna oraz otwarcia na nieskończoność.

W nurt antropologii personalistycznej włącza się społeczna antropologia, na którą składają się: rodzina, naród, społeczność państwowa, wspólnota narodów, wspólnota kontynentalna czy ogólnoswiatowa. Czerpiąc pomysł z modelu antropologii personalistycznej, katecheza ujmuje człowieka w jego konkretnej sytuacji egzystencjalnej łącznie na obu płaszczyznach: indywidualnej i społecznej – wspólnotowej. Zakreślona dwumorficzność pozwala przybliżyć chrześcijańską osobowość indywidualną przez jednoczesne odniesienie jej do społeczności, profile społeczności zaś przez jej odniesienie do osób indywidualnych. Efektem takiej interpretacji będzie zrównoważony „korelacyjny” osoba – społeczność⁴⁰ (S. Wyszyński, Jan Paweł II, Cz. S. Bartnik, F. Blachnicki, K. Górowski, K. Gózdź, M. Kowalczyk, M. Majewski, P. Goliszek).

Katecheza, będąc dziełem Kościoła, pełni misję głoszenia Boga i świadczania o Nim wobec świata, sprzyja spotkaniu z Bogiem i utwierdza stałą więź komunii z Nim. Komunia ta nabiera wyrazu, skuteczności i trwałości we wspólnocie Kościoła. Doświadczenie eklezjalności przynosi wspólnota⁴¹, jaką tworzy katecheza. Katecheza personalizuje myśl, działanie, rozumienie Kościoła jako wspólnoty, wartości, piękna, dobra⁴². W ten sposób stawia czoła błędnym i skrajnym kierunkom antropologicznym: kolektywizmowi czy indywidualizmowi, jak również współczesnym fenomenom społeczno-kulturowym, takim jak: globalizm, liberalizm, postmodernizm, społeczność

⁴⁰ Zob. Cz. Bartnik. *Personalizm społeczny Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. „Personalizm” 7:2004 s. 57-66; M. Kowalczyk. *Osobowy wymiar rzeczywistości narodu*. „Personalizm” 7:2004 s. 95-102.

⁴¹ Zob. P. Goliszek. *Personalizacja katechezy eklezjotwórczej*. W: *Katecheza w Kościele i dla Kościoła*. Red. R. Czekalski. Płock 2006 s. 209-220.

⁴² Zob. Cz. Bartnik. *Personalizacja Kościoła według Karola Wojtyły*. „Personalizm” 6: 2004 s. 67-76; tenże. *Osoba i Kościół według kard. Karola Wojtyły*. W: *Dotknąć Boga Żywego*. Red. Cz. Bartnik. Lublin 2004 s. 184-198.

cybernetyczna, kultura medialna, mentalność techniczna. Katecheza wzbogacona myślą antropologii personalistycznej pełniej ukazuje chrześcijańskie oblicze człowieka, tak aby pełniej zrozumiał własny świat osoby, drugą osobę ludzką, świat osoby społecznej, własną historię życia i dzieje świata. Skutecznie będzie również rozwijać, wychowywać i wpływać na katechizowanego z pozycji chrześcijańskiej i budzić oraz budować człowieczeństwo przyszłości. Katechizowany w wydarzeniu katechezy antropologicznej, chrystocentrycznej, personalistycznej odkryje siebie i zdynamizuje wysiłki przekształcania siebie i świata na obraz Jezusa Chrystusa. „Człowiek, który chce siebie zrozumieć do końca – nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swej własnej istoty – musi ze swoim niepokojem, niepewnością a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa. Musi niejako w Niego wejść z sobą samym, musi sobie «przyswoić», zasymilować całą rzeczywistość Wcielenia i Odkupienia, aby siebie odnaleźć” (RH 10; CT 61).

Spełnienie personalizmu katechetycznego mieści się w pomyśle bezwarunkowej otwartości i akceptacji osoby ludzkiej bez względu na jego kondycję egzystencjalno-duchową⁴³ Antropologia personalistyczna podpowiada, że model współczesnej katechezy ostatecznie winien widzieć człowieka w świetle Chrystusa, który z otwartością spotyka się z każdym człowiekiem. Każdy człowiek jest dla Niego ważny, cenny i stanowi wartość największą. „W swoim ziemskim życiu przeżył On w pełni swoje człowieczeństwo. [...] Dlatego wszystko, co Chrystus przeżył, czynił po to, abyśmy mogli przeżywać to w Nim i aby On przeżywał to w nas” (DOK 116).

Katecheza, wsparta modelem antropologii personalistycznej, pomoże swoim wychowankom odkryć całe bogactwo i piękno świata osoby. Nie pozwoli zredukować człowieka do materii, skrajnego indywidualizmu; nie podważy jego relacyjności do Boga i innych ludzi oraz społeczeństw. W ten sposób katecheza nie ulegnie współczesnemu, nadmiernemu empiryzmowi, psychologizmowi, pedagogizmowi, lecz będzie realistyczna, otwarta na osobę ludzką i jego egzystencję. Ukaże osobę ludzką zarówno ontologicznie, jak i historycznie. Nie pozostanie tylko w sferze samych pojęć o człowieku. Doceni również fakt „osoby społecznej” Katecheza uwzględniająca personalistyczną antropologię nie oznacza realności, która skupia się wyłącznie na osobie

⁴³ Zob. B. Połęcz. *Katecheza a problemy egzystencjalne człowieka*. W: *Katecheza otwarta na Boga i człowieka*. Red. B. Połęcz. Tarnów 2006 s. 163-177.

ludzkiej. Fenomen osoby ludzkiej służy tu za punkt wyjścia. Antropologia personalistyczna „porusza się” w myśl całego systemu, który stanowi personalizm. Wychodząc zatem od cudu osoby, katecheza nasycona personalistyczną antropologią będzie interesowała się całą rzeczywistością, która otacza człowieka, w której znajduje się człowiek, której człowiek doświadcza i poznaje. Wynikiem katechezy wspartej antropologią personalistyczną będzie osoba, która dopiero niejako na końcu procesu katechetyczno-wychowawczego osiągnie swoją większą jasność, pełniejsze rozumienie, głębie swoje wielkości. Personalizacja katechezy antropologicznej przyczyni się do wydarzenia, którym będzie „wyjaśnienie się osoby” w świetle Osoby Chrystusa i „wyrażenie się osoby” jej dojrzałym życiem wiary.

ZAKOŃCZENIE

Procesy katechetyczno-wychowawcze w perspektywie personalistycznej antropologii dokonują trwałej personalizacji człowieka, który stanowi podmiot i przedmiot działania katechetyczno-wychowawczego. Katechizowany staje się wtedy zintegrowaną, dojrzałą osobą, zdolną do budowania więzi międzyludzkich opartych na miłości i odpowiedzialności oraz do wyrażenia siebie jako bezinteresownego daru (Jan Paweł II). Odczytując świat osoby własnej, poznając i rozumiejąc głębiej siebie, uświadamia sobie samemu swoją immanentność i transcendentność.

Zgłębienie człowieczej tożsamości pozwala pełniej zrozumieć własną relacyjność. Relacyjność wyraża się w trzech ważnych obszarach: w dążeniu ku sobie (indywidualny świat osoby), w dążeniu ku innym (świat osoby społecznej), w dążeniu ku Bogu (świat Osoby Wiecznej). Relacyjność zakłada spotkanie, spotkanie zaś stanowi wysokiej miary sposób „wysłowienia się”, „wyrażenia się” osoby ludzkiej. Osoba w spotkaniu w odpowiedzialny sposób szanuje siebie i innych, w dojrzały sposób angażuje się w życiu wspólnoty, społeczeństwa, narodu, a wszystko to czyni mocą spotkań z Bogiem.

Dzięki katechezie wspartej myślą personalizmu antropologicznego, człowiek zostaje doprowadzony do umiejętności „czytania”, rozumienia siebie w świecie osobowym. W dalszej kolejności odkrywa w sobie zdolności i umiejętności samowychowania, odpowiedzialności. Podejmuje w konsekwencji wysiłek rozumienia siebie i innych. Zrozumienie prowadzi do po-

stawy odpowiedzialnej⁴⁴ Będąc odpowiedzialnym, potrafi dojrzałej kochać siebie i innych. Wreszcie zauważa, że nie może w pełni żyć, działać, tworzyć, kochać bez odniesienia do Osoby Doskonałej (*Persona Perfecta*). W świetle Osoby Chrystusa, do którego prowadzi katecheza, człowiek poznaje ostatecznie siebie i innych. Analiza osoby własnej prowadzi do Osoby Chrystusa. I tak zadziwienie, zdumienie fenomenem człowieka prowadzi do zauroczenia i zafascynowania się Osobą Jezusa Chrystusa. Świat osoby ludzkiej w sposób naturalny i prosty prowadzi do więzi ze Światem Boskim. Uszanowanie osoby, jej niepodważalnej wartości i godności, tworzy jednocześnie przestrzeń relacji z Bogiem.

W optyce prozopologii katecheza wprowadza człowieka w świat osób. Różnią się one swoją osobowością, religijnością, emocjonalnością. Każda z nich posiada inną historię swojego życia. Jednak w świetle obecności Boga osobowego, w świetle Jego prawdy, odczytują swoją godność, mistyczność, powołanie. Okazuje się bowiem, że w perspektywie Chrystusowej Ewangelii człowiek pogłębia swój realizm wiary, pojmuje drogi życia, przewycięża swoje słabości, odwraca się od zagrożeń, narzuca sobie dyscyplinę, osiąga umiejętność rezygnacji i mądrej ascezy. Taka dynamika katechetycznych wydarzeń ubogaca wszystkich obecnych i tworzących wspólnotę. Dotyczy to zarówno katechizowanych i katechizujących. Pomysł katechezy wzmocnionej modelem personalizmu antropologicznego wykazuje nieodzowność dla zaistnienia poznania osobowego i nawiązania żarliwej więzi z Osobą Jezusa Chrystusa.

Katecheza antropologiczna dostrzega integralnie całą złożoną egzystencję człowieka i pomaga wyjaśnić ją w świetle Słowa Bożego, nauki Kościoła, Tradycji. Antropologia personalistyczna wzmacnia katechezę antropologiczną o personalistyczną umiejętność odczytania problematyki egzystencji człowieka przez pryzmat osoby, jej wielkości, godności. Podpowiada jednocześnie, aby katecheza podjęła pełną odpowiedzialność za człowieka i jego dzieje.

W ostatecznym bilansie katecheza „natleniona” antropologią personalistyczną pochyla się nad cudem osoby ludzkiej, rozświetla jego chrześcijańskie powołanie, odczytuje jego egzystencję w zestawieniu ze specyfiką epoki, interpretuje jego historię życia w świetle Ewangelii, nade wszystko zaś przygotowuje drogę dojścia do Chrystusa⁴⁵ Staje się skutecznym instrumentem Kościoła dla człowieka, tworząc „spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która

⁴⁴ Por. H. S ł o t w i ń s k a. *Kształtowanie postaw religijnych na katechezie*. Lublin 2004.

⁴⁵ Por. M. M a j e w s k i. *Antropologiczna koncepcja katechezy*. Kraków 1995 s. 168.

nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁴⁶ Pogłębiona personalistycznie katecheza antropologiczna umocni swój fenomen otwartości na świat osoby ludzkiej, problemy, doświadczenia, przeżycia, a także dążenia, nadzieje, pragnienie wieczności człowieka. Pomysł ten umożliwi formację i wychowanie harmonijne, integralne, personalne, kerygmatyczne, chrystocentryczne, trynitarne⁴⁷ Ostatecznie, w jakiś sposób mistyczny, prawdy wiary głoszone przez katechezę zostaną wplecione w konkretną historię osoby ludzkiej. Człowiek zaś będzie stawał się pełniej blaskiem swego świata osobowego i odblaskiem Chrystusa, ikoną Boga Stwórcy.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnik Cz.: Metodologia teologiczna. Lublin: Pracownia Poligraficzna PKLO 1998.
- Osoba społeczna. W: Teologia społeczno-polityczna. Red. Cz. Bartnik. Lublin: „Agencja Wschodnia” 1998 s. 139-146.
- Kultura i świat osoby. Lublin: Standruk 1999.
- Personalizm. Lublin: „O.K.” 2000.
- Osoba i historia. Lublin: Standruk 2001.
- Pojęcie osoby. W: Bóg i ateizm. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2002 s. 106-109.
- Chrześcijaństwo personalistyczne. Lublin: Standruk 2004.
- Osoba i Kościół według kard. Karola Wojtyły. W: Dotknąć Boga Żywego. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2004 s. 184-198.
- Personalizacja Kościoła według Karola Wojtyły. „Personalizm” 6: 2004 s. 67-76.
- Personalizm społeczny Kardynała Stefana Wyszyńskiego. „Personalizm” 7:2004 s. 57-66.
- Spełnienie osoby przez działanie. W: Słowo i czyn. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2004 s. 124-129.
- Teologia personalistyczna. W: Słowo i czyn. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2004 s. 169-175.
- Od humanizmu do personalizmu. Lublin: TN KUL 2005.
- Szkice do systemu personalizmu. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Benedykt XVI: Encyklika *Deus caritas est*. O miłości chrześcijańskiej. Watykan 2005.
- Blachnicki F.: Personalistyczna koncepcja katechezy. W: Kerygmatyczna odnowa katechezy. Pisma katechetyczne. T. 1. Red. F. Blachnicki. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2005 s. 155-177.
- Bochenek K.: Wartości personalistyczne postulatem współczesnego wychowania. W: Dzisiejszy katecheta. Red. J. Stala. Kraków: Wydawnictwo WAM 2002 s. 75-88.
- Czekałski R.: Katecheza komunikacją wiary. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2006.
- Gacka B.: Prezentacja personalizmu. „Personalizm” 1:2001 s. 35-42.

⁴⁶ Benedykt XVI. Encyklika *Deus caritas est* nr 1.

⁴⁷ Zob. P. Goliszek. *Implikacje metodyczne kerygmatu chrześcijańskiego*. W: *W poszukiwaniu nowych metod katechetycznych*. Red. H. Słotwińska. Lublin 2006 s. 253-280.

- Goliszek P.: Dialog jako personalistyczne medium wychowania. W: Człowiek – kultura – rodzina a Internet. Red. R. Podpora. Lublin: Gaudium 2007 s. 111-127.
- Personalizacja katechezy eklezjotwórczej. W: Katecheza w Kościele i dla Kościoła. Red. R. Czekański. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2006 s. 209-220.
- Góźdz K.: Stwórca i stworzenie. W: Być chrześcijaninem. Red. M. Rusecki. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006 s. 138-174.
- W poszukiwaniu definicji osoby. „Roczniki Teologiczne” 43:1996 z. 2 s. 211-222.
- Społeczność w personalizmie. W: Dotknąć Boga Żywego. Różne szkice teologiczne. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2004 s. 99-102.
- Teologia człowieka. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Grańat W.: Osoba ludzka. Próba definicji. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007.
- Jan Paweł II: Homilia w czasie Mszy św. odprawianej na Placu Zwycięstwa 2 VI 1979, Warszawa. W: Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pała II. T. 2. Kraków: Wydawnictwo „M” 1999 s. 18-23.
- Kowalczyk M.: Osoba ludzka. W: Misterium człowieka. Red. Cz. Bartnik. Lublin: Standruk 2004 s. 103-108.
- Personalizm. W: Historia i Logos. Red. K. Macheta, K. Góźdz, M. Kowalczyk. Lublin: RW KUL 1991 s. 168-174.
- Osobowy wymiar rzeczywistości narodu. „Personalizm” 7 : 2004 s. 95-102.
- Kowalczyk S.: Zarys filozofii człowieka. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2002.
- Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Majewski M.: Wymiar egzystencjalny. W: Podstawowe wymiary katechezy. Red. M. Majewski. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego 1991 s. 187-194.
- Antropologiczna koncepcja katechezy. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995.
- Aktualne wyzwania katechetyczne. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1997.
- Mounier E.: Personalizm. „Personalizm” 9 : 2005 s. 95-102.
- Nowak A.: Osobowość sakramentalna. Lublin: RW KUL 1992.
- Nowy człowiek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2004.
- Pałucki J.: Pojęcie Osoby w Kościele pierwszych wieków. „Personalizm” 6:2004 s. 77-91.
- Panuś T.: Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechezie. Kraków: Wydawnictwo UNUM 2001.
- Połeć B.: Katecheza a problemy egzystencjalne człowieka. W: Katecheza otwarta na Boga i człowieka. Red. B. Połeć. Tarnów: BIBLOS 2006 s. 163-177.
- O’Collins G., Farrugia E. G.: Eschatologia. W: Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych. Red. G. O’Collins, E. G. Farrugia. Kraków: Wydawnictwo WAM 2002 s. 85.
- Słotwińska H.: Kształtowanie postaw religijnych na katechezie. Lublin: KUL 2004.
- Wojtyła K.: Osoba i czyn. Lublin: Wydawnictwo KUL 2000.
- Człowiek jest osobą. „Personalizm” 1:2001 s. 61-64.
- Osoba: podmiot i wspólnota. „Personalizm” 5:2003 s. 17-52.

PERSONALISTIC ANTHROPOLOGY IN CATECHESIS

S u m m a r y

Personalism in anthropology includes the being whole of the man as the man – as a human person, in the term “person”; it also moves the meaning of “person” as a being towards the subjective character of the “I”, the self, the whole of the intra-human world and towards personalization of individual and collective life.

Personalistic anthropology consolidates anthropological catechesis with a personalistic ability to interpret the issue of man’s existence through the prism of the person, his greatness and dignity. At the same time it prompts that catechesis should accept complete responsibility for man and his history.

Catechesis aided by personalistic anthropology emphasizes the miracle of the human person, illuminates the Christian vocation of man, explains his existence as compared to the specific character of the epoch, interprets the history of his life in the light of the Gospel, and first of all it prepares the way to Christ.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, osoba, człowiek, personalizm, antropologia personalistyczna, katecheza, wychowanie.

Key words: Jesus Christ, person, man, personalism, personalistic anthropology, catechesis, education.